

Tabela 2**Charakterystyka skupu i eksportu koni na tle krajowego pogłowia w latach 2000-2008, wg GUS [6]**

Wyszczególnienie	2000	2002	2005	2006	2007	2008
Eksport żywych koni (tys. ton)	52,7	32,9	36,3	33,8	25,1	22,7
Produkcja końskiego żywca rzeźnego (tys. szt.)	95	59	67	64	62	52
Przeciętne ceny skupu 1 kg żywca	5,08	6,03	6,04	6,15	6,14	5,90
Pogłowia (tys. szt.)	549,7	329,6	312,1	307,0	329,2	325,3

Pierwszy Walny Zjazd tego Związku odbył się 14 listopada 2009 roku. Wybrano Zarząd na czele z Prezesem Związku, Panem Ryszardem Pietrzakiem oraz Komisję Rewizyjną. Pierwszy Walny Zjazd podjął jednocześnie uchwałę o przystąpieniu do Polskiego Związku Hodowców Koni w Warszawie.

Jednym z celów chowu koni zimnokrwistych jest produkcja żywca rzeźnego. W Polsce nie ma tradycji jądania koniny, a cała produkcja przeznaczona jest na eksport. W tabeli 2 przedstawiono dane dotyczące eksportu koni rzeźnych z Polski na tle pogłowia krajowego. Niestety malejące w ostatniej dekadzie pogłowia koni – spadek o prawie 45%, zmniejsza

także z roku na rok wymiar eksportu końskiego żywca. Rynkami zbytu są kraje Unii Europejskiej i Japonia. Atutem Polski jest naturalny system utrzymania i żywienia zwierząt. W UE zarówno żywiec, jak i mięso końskie nie są objęte żadnymi limitami importowymi, jak wiele innych surowców. Jeśli ograniczenia te nie będą wprowadzone, przed Polską istnieje perspektywa wzrostu tego kierunku produkcji. Choć obecnie produkcja koniny jest polską domeną, to jednak należy pamiętać, że rośnie konkurencja ze strony producentów z Chin,

USA i innych krajów. Wzrastają również wymagania konsumentów. Dlatego też, dla utrzymania obecnej pozycji światowego potentata na rynku koniny, trzeba dążyć do ciągłego udoskonalania produktu i zahamowania trendu zmniejszania się pogłowia koni w Polsce.

Literatura: 1. Kaproń M., 2007 – Koński Targ 4, 13-17. 2. Masłowski M., 1985 – Przegląd Hodowlany 1, 17-22. 3. Pikuła R., Grzesiak W., Gronet D., 1999 – Przegląd Hodowlany 3, 22-24. 4. Pruski W., 1960 – Hodowla koni. PWRiL, Warszawa. 5. Rajca-Pisz I., 2005 – Stadnina Koni Nowe Jankowice. Oficyna Wydawnicza Volumen, Warszawa. 6. Rocznik Statystyczny Rolnictwa, 2009 – GUS, Warszawa. 7. www.pzhk.pl

Poziom reprodukcji owiec krajowych ras zachowawczych

Stanisław Milewski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Niekorzystne trendy w polskim owczarstwie, prowadzące do sukcesywnego zmniejszania się stanu pogłowia, mogą stworzyć w niedalekiej perspektywie realne zagrożenie statusu tego gatunku, a przynajmniej niektórych ras. Już dzisiaj rasa teksel, uznawana za jedną z najlepszych ras mięsnych, występuje w Polsce tylko w jednym stadzie. Podobnie może być wkrótce z rasą charolaise, która poza doskonałą użytkowością mięsną wyróżnia się wysoką plennością [4, 13]. Jest to paradoksalne w kontekście lansowania rozwoju zrównoważonego oraz preferencji dla mięsnego kierunku użytkowania owiec, produkcji żywności o wysokich walorach prozdrowotnych, a także alternatywnego wykorzystania tych zwierząt do kształtowania krajobrazu. W nieco lepszej sytuacji znajdują się rasy zachowawcze, dzięki działaniom wspierającym w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich realizowanego przez Agencję Restruktu-

ryzacji i Modernizacji Rolnictwa [1]. Wprowadzone w 2005 r. znowelizowane Programy Ochrony Zasobów Genetycznych Owiec [11] dają możliwość względnej stabilizacji w obrębie 13 ras do roku 2013, czyli do zakończenia realizacji pakietu wsparcia lokalnych ras zwierząt. Jednak wielkość populacji objętej ochroną jest limitowana, zatem ostatecznym i bezwzględny weryfikatorem celowości utrzymania owiec ras zachowawczych będzie opłacalność. Determinuje ją efektywność użytkowania rozplodowego oraz rezultaty wychowu jagniąt. Ocena tych cech stanowi cel niniejszego opracowania.

Analizą objęto następujące rasy zachowawcze: wielkopolska, corriedale, pomorska, kamieniecka, wrzosówka, świniarka, polska owca górską odmiany barwnej, olkuska, merynos polski barwny, owca uhruska, owca żelaźnieńska, merynos polski w starym typie oraz cakiel podhalański. Opracowanie obejmuje wskaźniki rozplodowe: płodność, plenność, odchów jagniąt oraz użytkowość rozplodową stad znajdujących się pod oceną w okresie ostatnich 5 lat, czyli od roku 2005 do 2009. Jako źródło informacji wykorzystano publikacje Polskiego Związku Owczarskiego [6, 7, 8, 9, 10]. Materiał badawczy przedstawiono w tabeli 1. Dane za cały badany okres uzyskano dla 9 spośród 13 analizowanych ras. W przypadku pozostałych ras dane dotyczą: roku 2009 dla merynosa polskiego w starym typie, lat 2007, 2008 i 2009 dla cackla podhalańskiego oraz lat 2008 i 2009 dla owcy uhruskiej i owcy żelaźnieńskiej. Wiąże się to z różną datą objęcia tych ras oceną i publikacją danych.

Tabela 1

Liczba stad i maciorek pod oceną (szt.) w latach 2005-2009

Rasa owiec	Rok									
	2005		2006		2007		2008		2009	
	stada	maciorki	stada	maciorki	stada	maciorki	stada	maciorki	stada	maciorki
Wielkopolska	35	4847	35	4899	32	4854	38	4397	38	3852
Corriedale	8	509	8	606	8	596	12	809	13	747
Pomorska	99	5750	113	6494	109	8133	129	9397	124	7374
Kamieniecka	21	1481	19	1571	15	1553	26	1884	34	1648
Wrzosówka	45	2818	66	4251	113	6366	120	8334	119	7170
Świniarka	5	338	5	417	8	559	12	687	13	620
Polska owca górska odm. barwna	5	250	6	333	7	442	9	593	11	525
Olkuska	11	254	17	452	36	662	44	905	48	671
Merynos polski barwny	1	130	1	146	1	172	1	201	1	145
Owca uhruska	–	–	–	–	75	4480	78	5226	80	4816
Owca żelaźnieńska	–	–	–	–	6	374	9	501	12	452
Merynos polski w starym typie	–	–	–	–	–	–	48	3241	54	3521
Cakiel podhalański	–	–	–	–	–	–	113	4364	111	4070

Płodność

Dane zawarte w tabeli 2 wskazują, że średnia płodność kształtowała się na wysokim poziomie 94,95% i w badanym okresie wykazywała tendencję wzrostową. Jedynie w stadzie merynosa polskiego barwnego była ona obniżona i kształtowała się poniżej 90%, ale wynik za 2009 r. (95,8%) sugeruje możliwość znacznej poprawy tego wskaźnika. Najwyższą płodnością charakteryzowały się rasy: cakiel podhalański (99,75%) i polska owca górska odmiany barwnej (99,14%). Płodność obu tych ras utrzymywała się na bardzo wysokim poziomie w kolejnych latach, a w przypadku polskiej owcy górskiej odmiany barwnej osiągnęła w roku 2008 maksymalną wartość 100%. Także takie rasy, jak: uhruska, wrzosówka i pomorska wykazywały wysoką płodność, odpowiednio: 98,10%, 97,70% i 96,36%, z dużą stabilnością w analizowanym okresie. Trzeba jednak zaznaczyć,

że dane dla cacka podhalańskiego czy owcy uhruskiej obejmowały krótszy okres.

Plenność

Wyniki zestawione w tabeli 3 wskazują, że średnia plenność w stadach zachowawczych wynosiła 140,87% i w poszczególnych latach kształtowała na zbliżonym poziomie. Wskaźnik ten należy uznać za zbyt niski, tym bardziej, że głównie plenność owcy olkuskiej rzutowała na jego wartość, a jeszcze tylko dwie rasy – merynos polski barwny i owca żelaźnieńska, wykazały wyższy poziom tej cechy, odpowiednio: 157,98% i 154,67%. Plenność owcy olkuskiej, kształtująca się w granicach 211,3-221,0%, warunkowana jest prawdopodobnie obecnością genu o dużym efekcie w plenności [2]. Zastanawia natomiast niska plenność wrzosówki, rasy także zaliczanej do plennych [1, 13].

Tabela 2

Płodność owiec (%) w latach 2005-2009

Rasa owiec	Rok					Średnio
	2005	2006	2007	2008	2009	
Wielkopolska	92,5	93,5	93,5	93,4	94,9	93,56
Corriedale	91,8	94,7	96,5	89,6	98,4	94,20
Pomorska	96,0	96,2	97,3	95,6	96,7	96,36
Kamieniecka	92,6	84,5	97,4	95,7	98,0	93,64
Wrzosówka	99,0	96,8	98,5	97,1	97,1	97,70
Świniarka	93,0	99,3	96,0	93,9	97,3	95,90
Polska owca górska odm. barwna	97,9	99,6	99,7	100,0	98,5	99,14
Olkuska	96,0	84,4	95,7	94,5	95,2	93,16
Merynos polski barwny	84,5	95,8	86,4	89,8	87,0	88,70
Owca uhruska	–	–	98,5	98,6	97,2	98,10
Owca żelaźnieńska	–	–	92,2	95,1	96,8	94,70
Merynos polski w starym typie	–	–	–	–	95,8	95,80
Cakiel podhalański	–	–	–	99,9	99,6	99,75
Średnio	93,7	93,87	95,61	95,27	96,35	94,95

Tabela 3**Plenność owiec (%) w latach 2005-2009**

Rasa owiec	Rok					Średnio
	2005	2006	2007	2008	2009	
Wielkopolska	131,9	134,8	125,3	121,5	124,8	127,66
Corriedale	127,6	123,7	133,5	136,3	128,0	129,82
Pomorska	133,5	134,8	135,0	129,6	127,5	132,08
Kamieniecka	139,6	125,4	125,5	118,8	121,8	126,22
Wrzosówka	140,5	142,2	149,5	135,9	132,1	140,04
Świniarka	108,8	111,1	114,9	119,5	131,1	117,08
Polska owca górską odm. barwna	109,1	133,2	123,9	117,9	130,6	122,94
Olkuska	216,1	211,3	221,0	220,4	213,0	216,36
Merynos polski barwny	163,4	146,7	152,6	164,0	163,2	157,98
Owca uhruska	–	–	133,2	130,5	128,1	130,60
Owca żelaznieńska	–	–	151,7	160,1	152,2	154,67
Merynos polski w starym typie	–	–	–	–	138,6	138,60
Cakiel podhalański	–	–	–	129,1	131,4	130,25
Ogółem	141,17	140,35	142,37	140,3	140,18	140,87

Na bardzo wysokie możliwości wrzosówki w zakresie tej cechy wskazują rezultaty uzyskane w stadach RZD SGGW w Żelaznej oraz IZ w Aleksandrowie, w latach 2005-2008 [6, 7, 8, 9]. Stosunkowo niska jest również plenność owcy kamienieckiej. Badania dotyczące tej rasy wskazują na jej dość wysoki potencjał w tym zakresie [12, 14]. Potwierdzają to również wyniki oceny w stadzie ZP-D Bałcyny w roku 2005 [6], 2006 [7] czy 2009 [10].

Pomijając różnice w skuteczności prowadzonej w poszczególnych stadach selekcji, obniżenie plenności ras zachowawczych może sugerować, że przygotowanie macierek do stanówki, przynajmniej u niektórych ras, nie było właściwe. Chodzi tutaj nie tylko o stymulację funkcjonowania układu rozrodczego, ale także o wywołanie superowulacji. Wydaje się, że cel pierwszy został osiągnięty, wskazuje bowiem na to wysoka płodność. Jednak osiągnięcie celu drugiego, przekładające się na wzrost plenności, jest trudniejsze i wiąże się z koniecznością wprowadzenia zmian w jakości żywienia podczas przy-

gotowania owiec do stanówki. Można przypuszczać, że racjonalne podejście do tego aspektu zwiększy szansę ujawnienia potencjalnych zdolności rozrodczych macierek większości ocenianych ras.

Odchów jagniąt

Z danych przedstawionych w tabeli 4 wynika, że średni wskaźnik odchovu jagniąt wynosił 89,09%. Straty jagniąt w analizowanych stadach, poza stadami cakla podhalańskiego, przekraczały przyjmowany za dopuszczalny poziom 5% i należy je uznać za zbyt wysokie. Stosunkowo dobry odchów, na tle pozostałych ras, uzyskano w stadach polskiej owcy górskiej odmiany barwnej – średnio 94,60%. Najwyższe straty, sięgające średnio 25%, występowały w stadach owcy olkuskiej, co można wiązać z wysoką plennością. Jagnięta z licznych miotów mogą być słabiej rozwinięte i dość często wykazują obniżoną żywotność bezpośrednio po urodzeniu, co opóźnia lub nawet uniemożliwia wyssanie siary. Niejednokrotnie są także zbyt słabe, aby udrożnić zacopowane kanały strzykowe [3]. W efekcie

Tabela 4**Odchów jagniąt (%) w latach 2005-2009**

Rasa owiec	Rok					Średnio
	2005	2006	2007	2008	2009	
Wielkopolska	89,4	89,6	91,2	86,9	90,1	89,44
Corriedale	90,2	89,1	93,9	93,0	91,3	91,50
Pomorska	84,3	85,6	89,0	87,8	89,8	87,30
Kamieniecka	87,2	86,0	88,9	90,4	93,7	89,24
Wrzosówka	90,6	88,1	89,3	88,0	87,6	88,72
Świniarka	89,6	90,9	94,1	96,0	97,3	93,58
Polska owca górską odm. barwna	95,2	92,9	95,1	94,2	95,6	94,60
Olkuska	73,1	78,5	84,6	72,7	74,6	76,70
Merynos polski barwny	88,8	91,1	86,2	86,1	93,0	89,04
Owca uhruska	–	–	89,9	89,3	89,4	89,53
Owca żelaznieńska	–	–	88,9	88,8	89,4	89,03
Merynos polski w starym typie	–	–	–	–	91,3	91,3
Cakiel podhalański	–	–	–	95,1	96,4	95,75
Ogółem	87,6	87,98	90,1	89,02	90,73	89,09

Tabela 5

Użytkowość rozplodowa owiec (%) w latach 2005-2009

Rasa owiec	Rok					Średnio
	2005	2006	2007	2008	2009	
Wielkopolska	109,0	113,0	106,8	98,6	106,7	106,82
Corriedale	105,6	104,4	121,0	113,6	114,9	111,90
Pomorska	108,1	110,9	117,0	108,7	110,7	111,08
Kamieniecka	112,8	91,2	108,6	102,8	111,8	105,44
Wrzosówka	126,1	121,2	131,5	116,0	112,3	121,42
Świniarka	90,7	100,3	103,8	107,7	124,2	105,34
Polska owca górską odm. barwna	101,7	123,2	117,4	111,1	123,0	115,28
Olkuska	151,7	139,9	178,8	151,4	151,1	154,58
Merynos polski barwny	122,6	128,1	113,6	126,8	132,1	124,64
Owca uhruska	–	–	117,9	114,8	111,3	114,67
Owca żelaznieńska	–	–	124,3	135,2	131,6	130,37
Merynos polski w starym typie	–	–	–	–	121,3	121,30
Cakiel podhalański	–	–	–	122,7	126,2	124,45
Ogółem	114,25	114,69	121,88	117,45	121,32	117,92

może dochodzić do upadków w pierwszych godzinach życia. Przyczyną strat w okresie odchowu może być również niewystarczająca mleczność matek licznych miotów i w konsekwencji niedobory pokarmowe u jagniąt, zwłaszcza w zakresie witamin i składników mineralnych. Zatem należy sądzić, że większa troskliwość ze strony hodowcy może radykalnie poprawić wyniki odchowu jagniąt u tej rasy owiec.

Użytkowość rozplodowa

Użytkowość rozplodowa jest wypadkową płodności, plenności oraz odchowu jagniąt i oznacza liczbę jagniąt odchowanych od 100 matek. W analizowanych rasach wynosiła ona średnio 117,82%, a w ciągu 5 lat wahała się w granicach 114,25-121,88%. Jedynie w stadach owcy olkuskiej wskaźnik ten kształtował się na znacznie wyższym poziomie, osiągnął mianowicie średnią wartość 154,88%, a w całym badanym okresie wahał się od 139,9% w roku 2006 do 178,9% w 2007. Było to ściśle związane z kształtowaniem się płodności i odchowu jagniąt w tych latach. O takich rezultatach decydowała wysoka plenność owiec olkuskich. Należy jednak zaznaczyć, że byłyby one zdecydowanie lepsze, gdyby nie znacznie obniżony wskaźnik odchowu jagniąt tej rasy.

U badanych ras, poza owcą olkuską, użytkowość rozplodowa kształtowała się znacznie poniżej poziomu uznawanego za granicę, od której można mówić o opłacalności chowu owiec w naszych warunkach, a zatem 150% [3, 5]. Wprawdzie Osikowski [5] podaje, że opłacalność jest możliwa także przy niższym poziomie użytkowości rozplodowej, ale dotyczy to raczej stad towarowych. Obniżenie użytkowości rozplodowej w analizowanych stadach ras zachowawczych jest efektem niskiej plenności, poza rasą olkuską, oraz słabymi wynikami odchowu jagniąt.

Podsumowanie

Efekty użytkowania rozplodowego, określone na podstawie wyników oceny maciorek w latach 2005-2009, wskazują na niski poziom reprodukcji owiec krajowych ras zachowawczych.

Świadczy o tym fakt, że spośród 13 analizowanych ras aż 12 nie osiągnęło 150% wskaźnika użytkowości rozplodowej, czyli 1,5 jagnięcia odchowanego od 1 matki stada podstawowego. Jako główne przyczyny tego stanu rzeczy można wskazać niską plenność, z wyjątkiem rasy olkuskiej, a także wysokie straty jagniąt.

W konkluzji można stwierdzić, że potencjał rozrodczy krajowych ras zachowawczych nie jest w pełni wykorzystany. Może to przyczynić się do spadku pogłowia tych ras na skutek braku opłacalności w sytuacji, gdy zostaną cofnięte dotacje do matek z tytułu uczestnictwa w Programie Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt Gospodarskich. Stąd też, obok prowadzenia kierunkowej selekcji oraz umiejętnego doboru maciorek i tryków, istotne jest zwrócenie uwagi na organizację rozrodu, szczególnie na właściwe przygotowanie do stanówki, a także na warunki wychowu jagniąt.

Literatura: 1. Krupiński J. (red.), 2007 – Polskie rasy zachowawcze. IZ PIB, Kraków. 2. Martyniuk E., 1995 – Genetyczne doskonalenie plenności owiec. Intensywna produkcja jagniąt rzeźnych. FAPA, IZ Kraków, 49-62. 3. Milewski S., 2010 – Weterynaria w terenie 4, 63-69. 4. Milewski S., Ząbek K., 2008 – Medycyna Wet. 64, 4A, 473-476. 5. Osikowski M., 2001 – Rocz. Nauk. Zoot., supl., 11, 329-342. 6. Polski Związek Owczarski, 2006 – Hodowla owiec i kóz w Polsce w 2005 roku. Warszawa. 7. Polski Związek Owczarski, 2007 – Hodowla owiec i kóz w Polsce w 2006 roku. Warszawa. 8. Polski Związek Owczarski, 2008 – Hodowla owiec i kóz w Polsce w 2007 roku. Warszawa. 9. Polski Związek Owczarski, 2009 – Hodowla owiec i kóz w Polsce w 2008 roku. Warszawa. 10. Polski Związek Owczarski, 2010 – Hodowla owiec i kóz w Polsce w 2009 roku. Warszawa. 11. Sikora J., 2006 – Wiadomości Zoot., XLIV, 4, 15-20. 12. Szczepański W., Czarniawska-Zajac S., 1999 – Zesz. Nauk. SGGW 3, 194-199. 13. Szczepański W., Czarniawska-Zajac S., Milewski S., 2001 – Hodowla i użytkowanie owiec. UWM, Olsztyn. 14. Szczepański W. A., Milewski S., Czarniawska-Zajac S., 2005 – Rocz. Nauk. Zoot., supl., 2, 9-32.